

Наталія Мисак

ГАЛИЦЬКІ АДВОКАТИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

В історичній літературі першої половини ХХ ст. часовий відрізок з 1880 по 1914 рр. у Галичині називали “адвокатською добою”. Саме цей період ознаменувався появою і стрімким збільшенням у галицькому суспільстві покоління національно свідомих адвокатів, які відігравали помітну роль в економічному, політичному та соціальному житті краю. Вони не лише займалися суто професійною діяльністю, а фактично на новий щабель піднімали громадський і культурно-просвітницький рух у Галичині, були політичними оборонцями прав рідного народу. Часто їхні канцелярії, надаючи юридичну допомогу, виконували ще й роль осередків політичного, економічного та освітнього життя того чи іншого повіту.

В останнє десятиліття у наукових колах простежується зростання інтересу до історії галицької адвокатури і, зокрема, українських правозахисників. З’явилася низка публікацій про окремих представників цієї професійної групи¹. Однак більше уваги приділяють громадсько-політичній і культурній діяльності адвокатів, насамперед участі у фундації та розвитку економічних товариств і політичних партій у краї. А от діяльність адвокатів професійна висвітлена недостатньо. Це зумовлено, мабуть тим, що джерельною базою більшості наукових розвідок є періодичні видання і мемуаристика. В тогочасній пресі, як правило, висвітлювали лише участь правників у гучних політичних, насамперед післявиборчих і страйкових процесах. А повсякденна робота адвокатів, їхня участь у дрібних цивільних і кримінальних судових справах, фактично залишалися не дослідженими.

Мета цієї статті – проаналізувати особливості професійної діяльності галицьких адвокатів наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., прослідкувати її взаємозв’язок з національною приналежністю юристів, охарактеризувати основні форми співпраці між правозахисниками різних національностей, насамперед між українцями і поляками.

¹ Див.: Чуйко І. Євген Олесницький: сторінки життєпису. Історико-біографічний нарис / І. Чуйко. – Тернопіль, 2005. – 210 с.; Тищик Б. Андрій Чайковський – відомий випускник юридичного факультету Львівського університету / Б. Тищик // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2011. – Вип. 53. – С. 80–92; Кульчицький Р. Політико-правова діяльність Івана Макуха / Р. Кульчицький // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2009. – Вип. 3. – С. 87–94.

Розквіту адвокатури в Галичині на рубежі XIX–XX ст. сприяла низка чинників. По-перше, розвиток правової культури населення спричинив зростання суспільно значимої ролі адвокатів, збільшення попиту на їхні послуги. По-друге, значно розширилася сфера діяльності і права самих адвокатів. У липні 1868 р. ухвалено постійне положення про адвокатуру, яке закріпило її самоврядування й автономію². А розвиток юридичних наук суттєво вплинув на професійну майстерність адвокатів. Тоді в краї працювали справжні корифеї юриспруденції, завдяки яким судові слухання доволі часто нагадували невеличкі театральні вистави. Ось як згадував про ці часи львівський адвокат Луціан Мільдвурм: “То були часи, коли судова розправа була великим дійством – особливо, коли у ній брав участь визначний оборонець – коли судова зала перетворювалась на місце дискусії та аналізу, живу школу риторики, красномовства і права, – часи, коли усіх полонили переможним блиском імена таких корифеїв захисту, як незрівнянний діалектик і сатирик Яків Горовіц, вишуканий і гладкий промовець про великий горизонт і політ Натан Льовенштейн, проникливий і захопливий Гольдхаммер з Тарнова, ґрунтовий і чаруючий Олесницький зі Стрия, а понад усіма – героїчний і вулканічний Тобіаш Ашкеназі, який не визнавав жодних пут ані перешкод у захисті – великий, натхненний темпераментом і озброєний силою аргументації завдяки геніальному інтелекту”³.

Зазначені вище чинники зумовили наприкінці XIX – на початку XX ст. значне зростання популярності адвокатського фаху, стрімке збільшення кількості адвокатів у краї загалом і у Львові зокрема. Якщо у 1876 р. в Галичині було лише 229 правозахисників, у 1890 р. – 431, в 1900 – 758, то в 1906 р. вже налічувалося 1270 адвокатів⁴. Отож, у 1900 р. у краї один адвокат припадав на 9650 мешканців, у 1901 р. – на 9235, а у 1912 р. – лише на 6316 осіб. Зауважимо, що протягом окресленого періоду за кількістю правозахисників Галичина посідала перше місце з-поміж усіх австрійських провінцій⁵. Найбільше галицьких адвокатів працювало в столиці краю – у Львові. У 1876 р. в місті було 76 адвокатів⁶, у 1889 – 94⁷, а впродовж наступного десятиліття їх кількість збільшилась майже вдвічі. У 1898 р. у Львові діяло вже 159 адвокатських контор, а в 1901 р. – 175⁸. Така тенденція зберігалася аж до початку Першої світової

² З 1826 р. австрійські правозахисники безпосередньо підпорядковувались Міністерству юстиції. Відповідно й номінація адвоката з правом самостійної практики відбувалася за особистим розпорядженням міністра, що зумовлювало різні зловживання з боку влади та викликало велике незадоволення в середовищі правозахисників, які обстоювали надання адвокатури автономії.

³ *Mildwurm Ł.* O Michale Greku – garść wspomnień / Ł. Mildwurm // *Głos prawa* (Lwów). – 1929 (Rok VI). – Nr. 10–11. – S. 374.

⁴ *Історія адвокатури України* / [за ред. Т. В. Варфоломєвої, О. Д. Святоцького]. – Київ, 1992. – С. 84, 87; Руслан (Львів). – 1912. – Ч. 11. – С. 3.

⁵ Руслан. – 1912. – Ч. 11. – С. 3; Діло (Львів). – 1902. – Ч. 193. – С. 3.

⁶ *Історія адвокатури України*. – С. 84.

⁷ Діло. – 1890. – Ч. 5. – С. 3.

⁸ Там само. – 1898. – Ч. 22. – С. 3; Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаніка, відділ рукописів (далі – ЛНБ, ВР). – Ф. 167 (Біографічний словник Левицького І.). – Оп. II. – Спр. 3472/п.102. – Арк. 7–8.

війни. Загалом протягом досліджуваного періоду в столиці коронного краю працювало близько 1/5 всіх галицьких правозахисників. Вони навіть проживали досить компактно. Тому й у Львові була так звана “адвокатська” вулиця – вул. Коперника. На її відтинку від пасажу Міколяша до перехрестя з вул. Оссолінських (тепер вул. В. Стефаніка) у 1912 р. мешкало близько 50 правозахисників⁹.

У повітових центрах чисельність адвокатів була набагато меншою. Наприклад, у 1889 р. в Тернополі працювало 19, у Станіславові – 16, у Коломиї – 13, у Золочеві – 5, і в Сокалі, Бродах, Бережанах, Бучачі, Снятині – по 3 правозахисники¹⁰.

Характеризуючи національний склад галицької адвокатури, зауважимо, що у 1880-х роках у краї працювало лише 2 українських адвокатів. Станом на 1903 р. з усіх 496 правозахисників Галичини налічувалося вже 33 українці. Зіставивши ці цифри із загальною чисельністю українського населення в краї, можна зробити висновок, що на одного українського адвоката припадало 75758 українців, тоді як на одного польського – 4462 мешканців¹¹. В наступні роки чисельність українських правників поступово зростала і у 1911 р. в Галичині діяло 57 адвокатів-українців: 8 у Львові (К. Левицький, Т. Соловій, В. Старосольський, М. Шухевич, П. Максимович, І. Кос, В. Охримович, К. Підляшецький), по 4 – у Тернополі та Станіславові, по 2 – у Борщові, Золочеві, Коломиї, Надвірній, Перемишлі, Раві-Руській, Стрию, по одному – в Бережанах, Богородчанах, Бурштині, Городку, Городенці, Делятині, Долині, Дрогобичі, Збаражці, Зборові, Калуші, Комарно, Копичинцях, Косові, Кутах, Ліську, Самборі, Старому Самборі, Сколе, Солотвині, Сокалі, Товмачі, Турці, Чорткові, Щирці, Яблоніві, Ясло¹². Напередодні Першої світової війни, у 1914 р., в Галичині і на Буковині працювало 74 українські адвокати. Загалом в обох австрійських провінціях тоді було 1500 правозахисників¹³. Отже, у пропорційному співвідношенні українці становили заледве 5% всього адвокатського загалу.

Адвокати не тільки надавали юридичну допомогу населенню, а як представники інтелігенції брали активну участь у громадсько-політичному житті краю. Самостійна адвокатська практика гарантувала юристам фінансову і певну соціально-правову незалежність. На відміну від суддів і нотаріусів, які належали до державних службовців, адвокати мали змогу займатися законотворчою діяльністю, як послали до Галицького сейму чи австрійського парламенту, брати участь у суспільно-політичних та культурних процесах.

Помітну роль у галицькому середовищі кінця XIX – початку XX ст. відводили українським адвокатам, яких часто на сторінках преси чи в тогочасній мемуаристиці в умовах польсько-українського протистояння в краї характеризували як захисників знедоленого селянства, натхненних борців за права власного народу. Таке трактування правозахисника поступово було перенесене і в історичну літературу. Тому в історіографії першої половини XX ст. адвокат – активний громад-

⁹ Руслан. – 1912. – Ч. 11. – С. 3.

¹⁰ Діло. – 1890. – Ч. 5. – С. 3.

¹¹ Рускі адвокати // Додаток до “Діла”. – 1903. – Ч. 188–189. – С. 1.

¹² Ллюстрований народний календар товариства “Просвіта” на звичайний рік 1911. – Річник XXXIV. – Львів, 1911. – С. 59–60.

¹³ Історія адвокатури України. – С. 87.

ський діяч, національно свідомий патріот, який самовіддано працював на благо свого народу, захищав його права перед польською адміністрацією краю, часто поступаючись професійними інтересами. Ось як характеризував адвокатів цього періоду Л. Ганкевич: “Це вже нова генерація української палестри. Це вже “не оборонці шляхти, міщанства і промисловців”, але оборонці цілої нації. Всі вони вже національно свідомі, люди європейської культури, простолінійні і послідовні в своїм поведенні. Вони дають почин і переводять повну реорганізацію національно-політичного, економічного і культурного життя свого народу”¹⁴. Навіть у сучасній історіографії, особливо українській, саме так трактують адвоката¹⁵.

Зауважимо, що формування на рубежі XIX–XX ст. образу українського адвоката як натхненного оборонця національних прав рідного народу стало цілком закономірною відповіддю на тогочасні вимоги суспільства. Втім, таке тлумачення ролі юриста дещо однобічне.

Насправді правозахисники чітко розмежовували громадську і професійну діяльність. Остання була насамперед для них джерелом отримання прибутків, можливістю матеріально забезпечити родину, дати належну освіту дітям, і, врешті-решт, фінансами, меценатством сприяти розвитку національної культури. Адвокати, на відміну від інших представників юридичних спеціальностей (суддів, нотаріусів), в Австро-Угорській імперії не належали до державних службовців, а, отже, і не претендували на державне пенсійне забезпечення. За таких умов адвокатська діяльність часто була єдиним джерелом прибутків цієї категорії правників, а також способом забезпечити своє майбутнє і майбутнє своєї родини¹⁶. Тому національні амбіції не перешкоджали професійній діяльності. Дуже часто українські адвокати представляли в судах інтереси поляків, а польські адвокати – відповідно українців. Більше того, українські і польські правники, незважаючи на політичні погляди, у фаховій діяльності часто співпрацювали.

Зокрема відомий львівський адвокат, активний учасник українського національного руху в Галичині кінця XIX – першої половини XX ст. Володимир Старосольський¹⁷ обстоював права українців, але ніколи не відмовляв у допомозі

¹⁴ Ганкевич Л. Союз українських адвокатів (Матеріали й завваги з нагоди десятиліття) / Л. Ганкевич. – Львів, 1933. – С. 6.

¹⁵ Див.: Чуйко І. Євген Олесницький : сторінки життєпису. Історико-біографічний нарис / І. Чуйко. – Тернопіль, 2005. – 210 с.; Тищик Б. “Андрій Чайковський – відомий випускник юридичного факультету Львівського університету” / Б. Тищик // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2011. – Вип. 53. – С. 80–92; Кульчицький Р. Політико-правова діяльність Івана Макуха / Р. Кульчицький // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2009. – Вип. 3. – С. 87–94.

¹⁶ Radcy sądowi a adwokatura // Przegląd urzędniczy (Lwów). – 1907 (Rok I). – Nr 6. – S. 2.

¹⁷ Володимир Старосольський (1878–1942) – український громадсько-політичний діяч, правник і соціолог. Родом з Ярославля, де його батько Йоахим Старосольський працював начальником повітового суду, а згодом був обраний бургомістром. В. Старосольський виховувався у польському середовищі (його мати походила з австрійської сполонізованої родини бургомистра Сянока Єжи Раппфа). Фах юриста здобував у Львівському, Краківському та Віденському університетах. Саме в часи університетських студій відбувається формування В. Старосольського як національно свідомого українця. Під час

представникам інших національностей. Тому серед його клієнтів було чимало поляків, євреїв і німців. Наприклад, у листопаді 1911 р. В. Старосольський представляв інтереси позивача-поляка, власника нерухомості з Перемишля Франца Заборського у справі про повернення позики у сумі 400 корон. Адвокатом відповідача-українця Антіна Рудкевича був польський правник зі Львова Мар'ян Гурницький (мав канцелярію на вул. Костюшка, 18)¹⁸. У 1913 р. у кількох цивільних справах також з приводу повернення позик В. Старосольський захищав львівського м'ясника Францішека Добіаса. А інтереси позивачів – м'ясника Івана Лози та селянина Івана Тимківа (обидва за національністю українці), – представляли поляки Освальд Бергер зі Львова та адвокат Радлевський (ім'я не встановлене – *Н. М.*) із Комарно¹⁹. Українські адвокати доволі часто захищали в судах права німецького і єврейського населення. Зокрема, В. Старосольський у різних майнових спорах та кримінальних справах представляв інтереси Гелени Веїсс²⁰, Самуїла Горна²¹, Маєра Ензельберга²², Казимира Масловського²³ та багатьох інших. Водночас адвокат провадив справи не лише фізичних, а й юридичних осіб. Наприклад, В. Старосольський надавав послуги готелю “Народна гостиниця”. Від імені готелю адвокат вів справи про виселення жильців, спори з власниками магазинів тощо. Прикметно, що відповідачами у таких справах доволі часто були українці²⁴. Упродовж 1913–1914 рр. В. Старосольський

навчання у Відні він був членом і головою (з березня по вересень 1899 р.) українсько-го студентського товариства “Січ”. Активний учасник студентського руху в Галичині. Член-засновник товариства “Молода Україна”, редактор його журналу; один з керівників Української соціал-демократичної партії (УСДП). У 1908 р. спільно з Миколою Шухевичем заснував канцелярію на вул. Сикстутській, 27 (тепер вул. П. Дорошенка), наступного року вони перенесли канцелярію на вул. Костюшка, 3. У жовтні 1911 р. В. Старосольський відкрив власне адвокатське бюро на другому поверсі в будинку № 14 по вул. Коперніка, де практикував до початку Першої світової війни. В роки воєнного лихоліття – член Головної Української Ради, один з організаторів Січового Стрілецтва. З осені 1919 р. був міністром закордонних справ Української Народної Республіки (в уряді Ісаака Мазепи) і одночасно професором Українського державного університету в Кам'янці-Подільському. У 1920–1928 рр. перебував на еміграції у Відні й Празі, на посаді професора викладав державне право в Українському Вільному Університеті та Українській Господарській Академії в Подєбрадах. У 1925/26 навчальному році був деканом правничого факультету Українського Вільного Університету у Празі. Член УВО та ОУН. 1928 р. повернувся до Львова, де займався адвокатською практикою. Був активним діячем Львівської Палати адвокатів. Після радянської окупації Галичини працював професором Львівського університету. У грудні 1939 р. заарештований НКВС і перевезений до Кисва, засуджений до 10-річного ув'язнення. Помер В. Старосольський 25 лютого 1942 р. в тюрмі в Маріїнську (Західний Сибір).

¹⁸ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові). – Ф. 360 (В. Старосольський – адвокат). – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 27–29, 32.

¹⁹ Там само. – Спр. 171. – Арк. 7–9, 17.

²⁰ Там само. – Спр. 472. – Арк. 19.

²¹ Там само. – Арк. 5–7 зв.

²² Там само. – Спр. 465. – Арк. 43.

²³ Там само. – Арк. 45.

²⁴ Там само. – Спр. 437. – Арк. 9–13, 16, 21, 26–27 зв., 30–30 зв., 63.

представляв інтереси фірми “Сауль Бірнбаум”. Судові справи мали цивільний характер і стосувалися різноманітних фінансових претензій та повернення боргів²⁵.

Українські адвокати в судах обстоювали не лише інтереси українців, а й представників інших національностей. Особливо це стосувалося майнових спорів, оскільки саме такі справи становили левову частку заробітків правозахисників. Ось як іронічно писав у листі до І. Франка про свою професійну діяльність відомий український адвокат А. Чайковський: “... саме я писав до суду, що Параця Михайлиця позичила у Микити Бучка 20 К і не хоче віддати. То добре, що бодай таким способом можна заробити на хліб насущний...”²⁶. Часто українські адвокати захищали поляків, а інтереси українців представляли відповідно поляки чи євреї, навіть у “політичних процесах” (за антидержавні виступи – промови, заворушення, страйки, непослух жандармерії тощо). Наприклад, польський адвокат Люка (ім’я не встановлене – *Н. М.*) спільно з українцем Лонгином Рожанківським у 1897 р. в Золочівському окружному суді у післявиборчому процесі захищав чотирьох українських селян із с. Желехова Каменецького повіту²⁷. У 1903 р. адвокати Дверницький (ім’я не встановлене – *Н. М.*) і Я. Горовіц, за походженням поляк і єврей відповідно, спільно з українськими правниками К. Левицьким та О. Лисяком представляли інтереси чотирьох українців, яких звинувачували у сприянні шпигунству на користь Росії²⁸.

Український адвокат А. Чайковський у 1908 р. з ініціативи редактора львівської польської опозиційної газети “Монітор” (“Monitor”) Ернеста Брайтера захищав у Бережанському суді 50 польських робітників (“барабів”), звинувачених у бунтах під час будівництва залізничної гілки Тернопіль–Галич. А. Чайковський довів, що приводом для невдоволення стала нелюдська експлуатація робітників підрядниками, і тим самим зумів домогтися виправдального вироку для підсудних²⁹.

У подібних процесах брали участь й інші українські адвокати – Степан Федак³⁰, Андрій Кос³¹, Лукіан Гумецький³², Іван Добрянський³³, Антін Горбачевський³⁴, Євген Олесницький³⁵ тощо. Зауважимо, що такі політичні процеси широко висвітлювали на сторінках української та польської преси і були своєрідною рекламою для правозахисників, формували позитивний адвокатський імідж. Тому чимало галицьких адвокатів охоче брали участь у політичних справах і захищали клієнтів

²⁵ Там само. – Спр. 423. – Арк. 19–24 зв., 54–116.

²⁶ Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / [упоряд. Б. Якимович]. – Львів, 2002. – Т. 2. – С. 156.

²⁷ ЛНБ, ВР. – Ф. 167. – Оп. II. – Спр. 2716/п.80. – Арк. 6–6 зв.

²⁸ Діло. – 1903. – Ч. 19. – С. 3.

²⁹ Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 2. – С. 187; *Нечиталюк М.* Цінний документ до біографії Андрія Чайковського / М. Нечиталюк // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 3. – С. 223.

³⁰ ЛНБ, ВР. – Ф. 167. – Оп. II. – Спр. 3207/п.94. – Арк. 14.

³¹ Там само. – Спр. 1602/п.53. – Арк. 19.

³² Там само. – Спр. 924/п.33. – Арк. 2 зв.

³³ Там само. – Спр. 1055/п.38. – Арк. 3–3 зв.

³⁴ Там само. – Спр. 808/п.80. – Арк. 3–4.

³⁵ *Чуйко І.* Євген Олесницький: сторінки життєпису. – С. 42–43.

безкоштовно. Серед таких назвемо того ж А. Чайковського³⁶, К. Левицького (в рекламі канцелярії якого було зазначено, що адвокат “у справах політично-народних захищатиме Русинів безкоштовно”)³⁷, І. Макуха³⁸ та ін.

Висвітлення на шпальтах газет політичних процесів і участі у них українських адвокатів також частково сприяло формуванню позитивного образу правозахисника – національного патріота, який самовіддано, безкорисливо працює на благо народу. До того ж українська спільнота висувала певні вимоги до представників цієї професійної верстви. На сторінках тогочасної галицької преси постійно лунали закиди адвокатам, яким відводили роль провідників у боротьбі за національні права українського народу. Зокрема, наголошувалося, що український адвокат “... обов’язаний вносити для руских сторін всі письма по руски, брати участь в кожній культурно-політичній акції не лише яко учасник, но і яко дорадник правний, а попри тім боронити в справах карних повсталих на підкладі політично-економічнім (вибори, страйки і т. д.) безкорисно і причинити ся материяльно до всіх потреб культурно-політичних руского народа”³⁹. Чимало адвокатів у побуті спілкувалися українською мовою, належали до багатьох українських товариств, підтримували їх матеріально, але відмовлялися від безплатних захистів у судах, ведуть документацію польською мовою тощо. Один із дописувачів “Діла”, ставши на захист таких адвокатів, дорікав українській спільноті більшості повітів, яка “тямить лише об тім, чого має право від Русина-адвоката жадати, а забуває цілком о своїх обов’язках...”, і наголошував, що ніхто не питає “А з чого той адвокат має жити”⁴⁰.

І справді, адвокатська практика для більшості правозахисників була єдиним джерелом фінансового забезпечення, тому вони всіляко дбали про постійну клієнтуру. Зауважимо, що була неофіційна класифікація адвокатських канцелярій на “хлопські” (“мужицькі”) і “панські”. Основним контингентом “хлопських” канцелярій були селяни, тому власники таких установ для підтримання їх ефективної діяльності вдавалися до різних засобів, аби залучати нових клієнтів. Цілком зрозуміло, що саме такі адвокати зменшували вартість своїх послуг, а в діловодстві найчастіше використовували українську мову. Ведення документації рідною мовою сприяло популяризації адвоката серед українського населення⁴¹. Упродовж окресленого періоду реноме “хлопського” адвоката утвердилось за А. Чайковським⁴², І. Семанюком (літ. псевдонім Марко Черемшина)⁴³, стрийським правозахисни-

³⁶ *Нечиталюк М.* Цінний документ до біографії Андрія Чайковського / М. Нечиталюк // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 3. – С. 224.

³⁷ Діло. – 1890. – Ч. 221. – С.3.

³⁸ *Кульчицький Р.* Політико-правова діяльність Івана Макуха. – С. 88.

³⁹ Рускі адвокати // Додаток до “Діла”. – 1903. – Ч. 188 і 189. – С. 1.

⁴⁰ Рускі адвокати // Додаток до “Діла”. – 1903. – Ч. 188 і 189. – С. 1–2.

⁴¹ *Кульчицький Р.* Політико-правова діяльність Івана Макуха. – С. 88.

⁴² *Андрусак Т.* Правові погляди Андрія Чайковського / Т. Андрусак // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 3. – С. 309; *Тищик Б.* Андрій Чайковський – відомий випускник юридичного факультету Львівського університету. – С. 82.

⁴³ *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.) / І. Гловацький, В. Гловацький. – Львів, 2004. – С. 27–28.

ком Є. Олесницьким, діяльність якого високо оцінювала навіть польська громадськість. Ось уривок із статті “Д-р Олесницький (Сильветка)”, опублікованої у газеті “Монітор” (“Monitor”): “Вибравши Стрий місцем проживання, зумів у короткому часі набути собі велику хлопську клієнтуру таким чином, що десятки хлопських справ полагаджує безплатно, зовсім незацікавлено, як правдивий опікун і патрон селян. Тому селяни стрийського, жидачівського й суміжних повітів горнутья до нього як до батька і його голос є вирішальним. Надзвичайно доступний у поведінці, при цьому поважний, співрозмовник без фраз, послужливий на рідкість, є зразком правдивого хлопського захисника перед несправедливістю і кривдою. Водночас він дуже перевантажений працею і проводить кільканадцять годин щоденно за своїм столом, переглядаючи папери і полагаджуючи справи...”⁴⁴.

“Панськими” називали канцелярії не тому, що у них не розглядали справи селян. Просто такі бюро спеціалізувались на великих, як правило майнових, позовах. До таких належала канцелярія львівського адвоката, українця Миколи Шухевича (на вул. Сикстутській, 48)⁴⁵.

Характеризуючи професійну діяльність українських адвокатів, не можна давати якихось однозначних оцінок. Треба детально вивчати кожну конкретну ситуацію, мотиви, які спонукали правозахисників діяти саме так, обирати між особистими (матеріальними) чи національними інтересами. Цю думку підтверджують судові справи проти українських студентів 1911 р., які стали справжнім лакмусовим папірцем національного патріотизму українських адвокатів. В. Старосольський звернувся до низки визначних галицьких правників з проханням захищати інтереси молоді в суді. Однак багато його закликів або залишилися без відповіді, або він отримав на них відмови, насамперед від таких світочів української адвокатури і поборників національної справи, як А. Чайковський, Д. Стахура, О. Партицький, Я. Олесницький, А. Могильницький, Л. Бачинський і К. Трильовський. Причому причини відмов іноді були абсурдними. Наприклад, А. Чайковський так пояснював свою неспроможність захищати студентів: “... абсолютно не можу піднятися оборони наших студентів, не хочаючи ся морально і матеріально зруйновати. Канцелярії не можу лишити навіть на один день, а крім сего зачинаю весною будувати дім у власнім заряді, отож вже тепер мушу старатись о материяли і зачинати вступні роботи”⁴⁶. Можна зрозуміти мотиви адвоката – на його утриманні перебувала дружина і восьмеро дітей⁴⁷. Матеріальні обставини також стали причиною відмови Я. Олесницького, О. Партицького та А. Могильницького. Д. Стахура та К. Трильовський мотивували свої відмови участю у роботі парламенту⁴⁸.

Галицькі адвокати не лише захищали права представників різних національностей, а й доволі тісно контактували між собою упродовж кар’єри,

⁴⁴ *Чуйко І.* Євген Олесницький: сторінки життєпису. – С. 41–42.

⁴⁵ *Шухевич С.* Моє життя. Спогади / С. Шухевич. – Лондон, 1991. – С. 234.

⁴⁶ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 416. – Арк. 105.

⁴⁷ *Тищик Б.* Андрій Чайковський – відомий випускник юридичного факультету Львівського університету. – С. 84.

⁴⁸ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 416. – Арк. 106–112.

незважаючи на національну приналежність і політичні уподобання. Співпраця українських і польських юристів розпочиналася одразу після завершення навчання в університеті. Чимало молодих українських правників проходили обов'язкову 6-річну адвокатську практику⁴⁹ в канцеляріях відомих польських та єврейських адвокатів і навпаки, а молоді адвокати інших національностей стажувалися в українських правників. Наприклад, В. Старосольський був конципієнтом⁵⁰ у п'яти львівських правозахисників. З 8 травня 1901 по 1 березня 1902 р. він стажувався в канцелярії Казимира Чарніка (на вул. Собеського, 4), а в періоді з березня 1902 по листопад 1903 р. і з вересня 1906 по червень 1908 р. – у Міхала Грека (вул. Гетьманська, 22), з 16 червня по 1 липня 1905 р. – у Яна Каспарка (на вул. Бельовського), а другу половину 1905 р. – у канцелярії Алоїза Крауса (вул. Гетьманська, 14). Впродовж січня – серпня 1906 р. В. Старосольський стажувався в бюро Костя Левицького (вул. Корняків, 1, у приміщенні “Народного дому”), а з січня 1908 по липень 1909 р., аж до моменту внесення в лист адвокатів⁵¹, – у Миколи Шухевича⁵².

Стажування молодих українських правників у канцеляріях польських адвокатів були не поодинокі. Зокрема, громадсько-політичний діяч Іван Макух був на практиці спочатку у львівських адвокатів Горецьких (на вул. Академічній, 24), а згодом (у 1906–1907 рр.) – у канцелярії адвоката Цедербаума в м. Більшівці поблизу Галича⁵³. Український правозахисник, письменник і активний учасник національного руху Андрій Чайковський після закінчення юридичних студій стажувався (у 1884–1886 рр.) у Львові у відомого тоді кримінального оборонця Фелікса Яцковського⁵⁴. Згодом А. Чайковський переїхав у м. Бережани, де працював у

⁴⁹ Її дозволяли проходити в канцелярії одного або кількох чинних правозахисників. Через чотири роки такого стажування практиканти складали адвокатський іспит. Процедура його проведення унормовувалася розпорядженням міністра юстиції від 7 серпня 1850 р. Іспит був двоетапним. Під час першого – усного – оцінювали рівень теоретичної підготовки кандидатів із цивільного та кримінального законодавства. Друга частина іспиту була письмовою. Претенденти виявили своє вміння складати різні процесуальні документи. За підсумком двох етапів виставляли загальну оцінку. У випадку незадовільного результату кандидат лише двічі міг повторно здати екзамен. Якщо обидві спроби були невдалими, він назавжди втрачав право стати адвокатом. Після успішного складання адвокатського іспиту практикантів допускали до самостійних виступів у суді в невеликих судових справах.

⁵⁰ Так за Австрії називали адвокатських практикантів.

⁵¹ Лист адвокатів – список чинних адвокатів, що працювали на території, яка перебувала в сфері компетенції певної Палати адвокатів.

⁵² ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 27–29, 37, 44–45.

⁵³ Макух І. На народній службі: Спогади / І. Макух. – Київ, 2001. – С. 38, 46.

⁵⁴ *Чайковський А. Моя біографія / А. Чайковський // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 2. – С. 60; Нечиталюк М. Цінний документ до біографії Андрія Чайковського / М. Нечиталюк // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 3. – С. 221; Чайковський А. Мій життєпис / А. Чайковський // Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 1. – С. 276.*

канцелярії польського адвоката І. Маєвського⁵⁵. Ще один українець Осип Назарук як конципієнт у 1909–1910 рр. стажувався в канцелярії адвоката Ансельма Мослера⁵⁶. Також були випадки, коли в українських адвокатів працювали представники інших національностей. Наприклад, у канцелярії І. Макуха працювали поляки І. Біна та П. Брилинський, а також єврей Г. Гартенштайн⁵⁷.

Галицькі адвокати з різних міст підтримували тісні професійні контакти, особливо із львівськими правниками. Найбільш поширеною формою такого співробітництва була практика заступництва клієнтів одних адвокатів іншими. Суть її полягала в тому, що доволі часто слухання різних судових справ, насамперед майнових позовів або апеляційних подань, відбувалося в повітовому чи крайовому судах у Львові. Інтереси ж позивачів або відповідачів представляли адвокати з провінції. Іноді з тих чи інших причин (перевантаженість роботою чи просто через фінансові витрати – зазвичай оплатити послуги місцевого адвоката було дешевше, аніж власну подорож і перебування в столиці краю) правозахисники не могли приїхати на слухання справи, а тому зверталися до львівських адвокатів з проханням у визначений час у суді представляти інтереси своїх клієнтів. Згодом поштовим переказом адвокати з провінції оплачували послуги своїх колег зі Львова. Якщо слухання справи відбувалося в якомусь повітовому або окружному суді, місцеві правозахисники могли представляти інтереси клієнтів столичних адвокатів. Професійні контакти були тісними не лише між правниками однієї національності. Адвокати-українці користувалися послугами польських та єврейських оборонців і навпаки. Наприклад, В. Старосольський часто представляв інтереси клієнтів українських адвокатів Михайла Новаківського з Богородчан⁵⁸, Теофіла Кормоша⁵⁹ і Володимира Загайкевича з Перемишля⁶⁰, Костя Бірецького зі Щирця⁶¹, Данила Стахури із Самбора⁶², Романа Курбаса з Борщева⁶³, Іларіона Боцюрка з Яворова⁶⁴, Романа Стефановича із Заліщик⁶⁵, Романа Перфецького з Бібрки⁶⁶, Дем'яна Савчака з Борщева⁶⁷, Івана Саноцького з Надвірної⁶⁸, Аполлінарія Серафінського з

⁵⁵ *Нечиталюк М.* Цінний документ до біографії Андрія Чайковського / М. Нечиталюк // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. – Т. 3. – С. 222; *Тицик Б.* Андрій Чайковський – відомий випускник юридичного факультету Львівського університету. – С. 82.

⁵⁶ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 359 (Осип Назарук). – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 11, 14.

⁵⁷ *Кульчицький Р.* Політико-правова діяльність Івана Макуха. – С. 88.

⁵⁸ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 472. – Арк. 5, 7.

⁵⁹ Там само. – Спр. 465. – Арк. 5–18.

⁶⁰ Там само. – Спр. 179. – Арк. 29; спр. 464. – Арк. 96–103, 110–112.

⁶¹ Там само. – Спр. 463. – Арк. 30–31, 39.

⁶² Там само. – Спр. 472. – Арк. 17–18.

⁶³ Там само. – Спр. 465. – Арк. 43–46.

⁶⁴ Там само. – Спр. 464. – Арк. 5–7.

⁶⁵ Там само. – Спр. 468. – Арк. 22.

⁶⁶ Там само. – Спр. 467. – Арк. 9–10, 14–16, 19, 22–23, 38, 41, 54, 56, 69, 71–72, 105–106.

⁶⁷ Там само. – Арк. 116, 125.

⁶⁸ Там само. – Арк. 126, 129.

Калуша⁶⁹ тощо. Також він активно співпрацював з адвокатами-поляками та євреями. Зокрема, підтримував професійні контакти з правником із Рави-Руської Самуелем Бергером. Упродовж 1910–1914 рр. у львівських судах В. Старосольський провадив низку справ від його імені⁷⁰. А С. Бергер відповідно представляв інтереси клієнтів В. Старосольського на судових засіданнях у Раві-Руській⁷¹. Так само він співпрацював і з адвокатом Феліксом Вархаловським із Ясла⁷², Генріком Сталем із Болехова⁷³, Давидом Тоном із Жовкви⁷⁴. Також В. Старосольський провадив деякі справи львівських оборонців Генріка Бірнбаума (мав канцелярію на вул. Сикстутській, 34)⁷⁵ та Максиміліана Фрієда⁷⁶, Зигмунда Паргача з Перемишлян⁷⁷. А інтереси клієнтів В. Старосольського іноді захищали польські адвокати. Наприклад, Станіслав Унгер (його канцелярія знаходилась у Львові по вул. Академічній, 12) у січні 1913 р. представляв інтереси клієнтки В. Старосольського Гелени Вейсс у справі проти фірми М. Вейссенберг⁷⁸. У Бродівському суді справи В. Старосольського провадив юрист із Підкаменя Еліаш Мессе⁷⁹.

Адвокати також консультувалися один з одним з метою якнайуспішнішого провадження певної справи. Були випадки, коли львівські правники користувались послугами адвокатів з інших міст, щоб перевірити достовірність наданих клієнтами відомостей. Яскравим прикладом такої співпраці є контакти В. Старосольського з краківським юристом, поляком за національністю, Зигмундом Марекком у справі відомого оперного співака Олександра Мишуги⁸⁰. З. Марек неодноразово на прохання

⁶⁹ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 472. – Арк. 133–134.

⁷⁰ Там само. – Спр. 463. – Арк. 8–25.

⁷¹ Там само. – Спр. 472. – Арк. 23–25.

⁷² Там само. – Спр. 464. – Арк. 28–48.

⁷³ Там само. – Спр. 467. – Арк. 138–139.

⁷⁴ Там само. – Спр. 468. – Арк. 35.

⁷⁵ Там само. – Спр. 464. – Арк. 1–3 зв.

⁷⁶ Там само. – Спр. 468. – Арк. 57.

⁷⁷ Там само. – Арк. 69.

⁷⁸ Там само. – Спр. 472. – Арк. 19.

⁷⁹ Там само. – Арк. 23.

⁸⁰ У 1903 р. під час гастролей у Кракові з О. Мишугою трапився курйозний випадок. Співак ще перед гастролями розлучився з дружиною і змушений був сплачувати аліменти на її утримання. Але з невідомих причин цього не робив. Напередодні від'їзду з Кракова в готельному номері співака з'явилася судова комісія з метою опису і вилучення рухомого майна. Перебуваючи у депресії і розуміючи, що така ситуація дуже скомпрометує його як публічну особу в очах громадськості, О. Мишуга вирішив покінчити життя самогубством. В стані афекту він вихопив з дорожньої сумки револьвер. Судовиконавці швидко покинули готельний номер, тракуючи цей випадок як опір правосуддю та умисну загрозу власному життю. Усвідомивши, які наслідки матиме це непорозуміння, О. Мишуга негайно залишив Краків і виїхав за межі Австро-Угорської імперії. І справді, невдовзі проти оперного співака в Краківському крайовому карному суді порушили кримінальну справу, а також видано і розіслано в різні куточки держави судову постанову про арешт підозрюваного. Після цього впродовж тривалого часу О. Мишуга проживав і виступав у Києві. Однак завжди мріяв повернутися на батьківщину. Та загроза постати перед судом і понести відповідальність за свій необдуманий вчинок зупиняли артиста. Аж у 1912 р. родичі О. Мишуги звернулись

львівського колеги перевіряв достовірність інформації щодо висунутого проти артиста звинувачення, а також консультував В. Старосольського щодо швидкого залагодження справи⁸¹. Співпрацював В. Старосольський також із краківським адвокатом Владиславом Бартманським⁸².

Яскравим свідченням розмежування професійної діяльності і національного питання у взаєминах між українськими і польськими адвокатами у Галичині були спільні канцелярії. Одна із найвідоміших таких установ – створена у жовтні 1901 р. – канцелярія українця Миколи Шухевича та відомого польського адвоката, голови Львівської палати адвокатів Міхала Грека⁸³.

Простежувалася між адвокатами і своєрідна конкуренція за клієнтуру⁸⁴, особливо у Львові. Передусім це було спричинене значною кількістю правозахисників, які працювали у Львові. Іноді траплялися випадки переманювання чужих клієнтів. Однак такі факти одразу ж ставали предметом особливої уваги дисциплінарної ради Палати адвокатів, яка суворо контролювала діяльність правників. Подібний, доволі курйозний, випадок мав був і в кар'єрі В. Старосольського. У листопаді 1913 р. він повинен був представляти інтереси селянина Дацка Стасюка. Однак безпосередньо перед слуханням справи в судовій залі виявилось, що підсудний попередньо домовився ще з одним адвокатом – Александром Кляфтенем – і саме йому заплатив завдаток. Невдовзі з'ясувалося, що Д. Стасюк, не знаючи Львова, просто заблукав у місті і випадково потрапив у канцелярію В. Старосольського, який погодився захищати селянина. Обидва адвокати вирішили цей конфлікт полюбовно. Інтереси підсудного представляв А. Кляфтен. Однак через декілька тижнів виявилось, що цей випадок став предметом розгляду у повітовому суді. Ініціатором судового розслідування був державний прокурор Любенецький, який запідозрив, що А. Кляфтен переманив клієнта у В. Старосольського. Після свідчень обох сторін врешті-решт справу було призупинено⁸⁵.

Отже, галицькі адвокати чітко усвідомлювали своє завдання в тогочасному суспільстві, а тому намагалися належно виконувати професійні обов'язки. Попри всі національні протиріччя у краї наприкінці XIX – на початку XX ст., правники чітко розмежовували фахову діяльність і власні політичні уподобання. Надання належної правової допомоги населенню було першочерговим завданням адвоката. Тому, відкинувши власні національні амбіції, українські, польські та єврейські адвокати Галичини захищали права представників інших національностей і постійно контактували між собою у професійній діяльності.

до В. Старосольського з проханням посприяти у цій справі. Адвокат після детального вивчення справи, збору необхідних документів і консультацій з іншими фахівцями вирішив клопотати безпосередньо перед самим цісарем про призупинення справи і звільнення співака від кримінальної відповідальності (так званий акт Найвищої Монаршої Ласки).

⁸¹ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 266. – Арк. 20–23.

⁸² Там само. – Арк. 60–61.

⁸³ ЛНБ, ВР. – Ф. 167. – Оп. II. – Спр. 3472/п.102. – Арк. 10.

⁸⁴ Іноді правозахисники використовували послуги так званих посередників, які за певну платню приводили в адвокатські канцелярії нових клієнтів.

⁸⁵ ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 471. – Арк. 41–42 зв.